

Gregor Kocijan

UDK 821.163.6.09 Prešeren F.

UDK 82.09:929 Kidrič F.

Pedagoška fakulteta v Ljubljani

Kidričevo prešernoslovje po prvem delu monografije o Prešernu (1939–1950)*

Ob 120-letnici rojstva dr. Franceta Kidriča

Dr. France Kidrič je po izidu monografije *Prešeren 1800–1838* (1938) nadaljeval z raziskovanjem Prešernovega življenja in dela, o čemer pričajo nadaljnje objave. Iz dotlej objavljenih predstudies je mogoče ugotoviti, da je mnoga dejstva (problematika), ki so sicer spadala v drugi del monografije (zajela naj bi obdobje 1838–1849), obravnaval že prej in si tako pripravljala gradivo za nadaljevanje. Sem bi uvrstili *Prešernove odklonjene prošnje za advokaturu* (1926), *Prešernova Nebeška procesija* (1933), *Prešeren in ljubljanske uršulinke* (1934), *Poslednja Prešernova Lavra* (1935), *Bibliofilske ugotovitve* (1936) idr. V letih 1939–1950 je v periodičnem tisku izšlo 35 Kidričevih sestavkov, od tega se jih je s Prešernom in njegovimi sodobniki ukvarjalo 16, medtem ko je druga literarnozgodovinska vprašanja obravnavalo 8 objav, 11 jih je razpravljalo o aktualnih družbenih zadevah oz. so bile neposredno povezane s Kidričevo dolžnostjo predsednika SAZU. (Dodati je treba še 16 gesel v 7. zvezku Slovenskega biografskega leksikona.)

In kaj je mogoče reči o Kidričevih objavah o Prešernu? Zanimivo je, da je bil proti koncu 30. let močno dejaven pri poljudni predstavitvi (popularizaciji) pesnika. To se je dogajalo zlasti v zvezi z odkupom Prešernove rojstne hiše v Vrbi; bil je v veliko oporo F. S. Finžgarju, ki je bil v tej akciji prvi agens. (Prim. Kidričevo sodelovanje v brošurah *Prešernov dom v Vrbi*, 1938, in *Vrba. Prešerni. Prešeren. Ribičev dom*, 1939.) Poleg tega je v slovenskem jeziku pisal o nekaterih podrobnostih v zvezi s Prešernom in njegovim delom: *Prešernova ura na Svengalijevi seansi*, *Prešernov vir za francosko oceno Kopitarjeve slovnice*, *Je od vesel'ga časa teklo leto ...* (vse 1939). V primerjavi z navedenim so veliko pomembnejše objave od leta 1945 dalje, in sicer odlomki iz drugega dela monografije o Prešernu ter objavljeni govori, s katerimi je skušal slovenski strokovni in drugi javnosti čimbolj strnjeno predstaviti pglavitne značilnosti pesnikovega dela in opredeliti njegovo pomembnost za slovensko in druge evropske literature ter slovensko kulturo sploh. Zadnje je napovedoval že v razpravi, ki jo je objavil v sarajevskem Pregledu leta 1939 z naslovom *Prešeren kot iniciator nove slovenske književnosti* (v Izbranih spisih: ... *nove slovenske literarne smeri*; po ugotovitvi urednika Kidričevih Izbranih spisov Darka Dolinarja gre po vsej verjetnosti za govor ob otvoritvi Prešernove rojstne hiše v Vrbi; IS III, 320).

Lahko bi govorili o začetkih takega načina razpravljanja o Prešernu, kot ga je nadaljeval v objavah (govorih) po drugi svetovni vojni. Prof. Kidrič se je pokazal z druge strani, namreč kot

* S simpozija o dr. Francetu Kidriču v Rogaški Slatini 27. in 28. oktobra 2000.

znanstvenik, ki se je potrdil s svojimi odprtimi, širokimi literarnoestetskimi pogledi na Prešernovo pesem, s katerimi je presegel biografsko-pozitivistično naravnost. Seveda pa je Kidričevemu pozitivizmu in biografizmu (pogojenima s časom in razvojno stopnjo slovenske literarne vede) priznati pomembnost in zasluge za kar najbolj skrbno in natančno podobo Prešerna in okoliščin, v katerih je nastajala neminljiva poezija. Poznejša literarna veda in prešernoslovje sta se ob taki podlagi lahko bolj sproščeno prepuščala proučevanju Prešernove pesmi, njenih zakonitosti in estetskemu vrednotenju.

V sarajevskem Pregledu je opozoril na razliko med pesniškimi dosežki pred Prešernom in na njegove novosti; na izpovedno globino, raznolikost tem, umetelnost in zahtevnost pesniške oblike, bogastvo jezika in na estetsko učinkovitost Prešernove romantične poezije. Zapisal je:

»Prešeren pa ni bil samo prvi slovenski pesnik ..., ampak je bil obenem tak mojster, da presenečajo še tako razvjenega poznavalca evropskih literatur v njegovih umotvorih ob vsakem novem čitanju nove odlike, ki so v taki vsestranskosti združene sploh pri malokaterem pesniku svetovnega slovesa: raznolikost; skladnost med vsebino in obliko; premišljeno valovanje vrstic, ki se prepušča le na videz enakomernemu menjavanju naglašanih in nenaglašanih zlogov, sicer pa predstavlja svojevrsten, zelo živ organizem; blagozvočnosti; bogate, a nazorne in lahko razumljive prisprode; umerjenost in jasnost stavka in celotne zgradbe; tehtanje vsake besede; želja, izogniti se vsakemu pretiravanju in vsaki plehkosti« (Izbrani spisi III, 95–96).

Prof. Kidrič je do takih ugotovitev lahko prišel samo z občutljivim branjem in rahločutnim razčlenjevanjem Prešernovega dela. Mogoče je domnevati, da Kidričeve sodbe niso nastale brez trdnješe opore v poglobljenih analizah pesnikovih stvaritev. To skrito, intimnejše raziskovanje nam ni dostopno, ne moremo ga niti dokazati, vendar nas Kidričevo prešernoslovje po letu 1945 več kot sili v tako premišljevanje in sklepanje. Prvi vidnejši izraz (zametke tega opazimo že v nastopu na Radiu Ljubljana leta 1934, prim. Izbrani spisi III, 89–93) znanstvenikovega drugačnega literarnovednega obravnavanja Prešerna in njegove poezije je bila prav omenjena objava. K takemu pisanju o Prešernu se bomo vrnili, prej pa pogledjmo, kaj je mogoče povedati o drugem delu monografije o velikem pesniku.

Po drugi svetovni vojni je prof. Kidrič objavil tri odlomke *»iz rokopisa za knjigo: Prešeren 1838–1849«*, in sicer *Prešernova gostilniška publicistika* (1947), *Prešeren in vprašanje slovenskega časopisa 1838–1846* (1947) ter *Prešeren in Kastelic izza jeseni 1838* (1950). Zanimivo je, da odlomki niso izšli v strokovni ali literarno-kulturni reviji, marveč v družinskem tedniku Tovariš ter v dnevnikih Ljudska pravica in Slovenski poročevalec. Kako si je to mogoče razlagati? Na vsak način s Kidričevo željo, da bi prešernoslovje prodrlo med večji krog bralcev, po drugi strani pa so bila ta glasila takrat močno naklonjena objavljanju tovrstnih vsebin in so si po vsej verjetnosti močno prizadevala, da bi objavila Kidričeve prispevke.

Objavljeni odlomki se po literarnovedni metodologiji v bistvu ne razlikujejo od prvega dela monografije o Prešernu, vendar ne gre prezreti, da je mogoče prav objava za širšo populacijo avtorja napeljevala, da je izbral po njegovem mnenju zanimivejše teme, da je marsikaj napisal bolj poljudno in da odlomkov ni opremil z znanstvenim aparatom. Lahko bi govorili o zelo berljivih in informativno bogatih odlomkih, ki naj bi pri bralcih (ne le strokovnih) zbudili precejšnje zanimanje. Odlomek o pesnikovi gostilniški publicistiki je obložen z biografskimi dejstvi in pričevanji sodobnikov. Vredno je omembe, kako je avtor skušal strniti pogled na t. i. gostilniško publicistiko oz. pesništvo (apokrifni del tega pesništva je doživel popolnejšo sistematizacijo in interpretacijo šele v najnovejšem času po zaslugi Mirana Hladnika, prim. simpozijijski zbornik *Prešernovi dnevi v Kranju*, 2000, 115–148). Na koncu je prof. Kidrič ugotovil:

»Čeprav je bilo torej Prešernovo zahajanje v gostilne 1840–46 odmev propadanja, kakršno je bilo tudi njegovo vse opazljivejše zanemarjanje zunanosti, mu pripada vendar precejšnja vloga tudi v

njegovem pesnikovanju te dobe. To je pa obenem tudi svojevrstna opora v prid teze, da je treba njegov beg iz domače samote v gostilno presojati s posebnim merilom» (Izbrani spisi III, 106).

V odlomku o Prešernovi udeležbi v zvezi s slovenskim časopisjem v letih 1838–1846 je značilna označitev Janeza Bleiweisa ter oznaka razmerja med njim in našim pesnikom. Konec odlomka je izzvenel bolj kot pasus v romaneskni strukturi in ne kot znanstveno razpravljanje:

»Bleiweis je sicer dosegel, da je Prešeren pred natiskom črtal iz Poezije kakor 'Nameček nemških in ponemčenih poezij' tudi epigram 'Novičarjem', toda v Kranj je odhajal pesnik z zavestjo, da mu urednik te zabavljice nikoli ne odpusti, da se mu bo kazal prijatelja samo zato, ker se odkritega boja z njim boji, ter da se Poezijo, ki so bile takrat v tisku, v Novicah ne obeta pravična in poštena ocena« (Izbrani spisi III, 100).

Odlomek, ki pripoveduje o razmerju med Prešernom in Kastelcem, je smiselno zaokrožena in jedrnata karakterološka študija Kastelca; njene ugotovitve so obveljale do najnovejšega časa, saj se ni pojavilo nič takega, kar bi ovrglo Kidričevo mnenje.

Te razprave odlomki dajo slutiti, da je prof. Kidrič vsaj delno skušal uresničiti notranjo ureditev monografije po problemskih krogih, ki jo je leta 1927 napovedoval v pogovoru *O literarni zgodovini* v Ljubljanskem zvonu, a se je pozneje oklenil izključno kronološko-biografskega vidika. Med drugim je takrat ugotavljal, da se mu zdijo pomembna zlasti poglavja:

»Boj za življenjsko pozicijo 1828–1845; Iskanje ženske; Odnosi do družbe; Literarno šolanje (do 1828 brez pravega Čopovega mentorstva); Prvi pesniški poskusi ...; Biografija pesnitev (poglavje o pesniškem oblikovanju doživetij v časovnem redu); Umetniški princip v ustvarjanju« itn. (Izbrani spisi III, 291.)

Prvi del monografije je avtor razdelil na pet poglavij, ki obravnavajo: prvo »razgled« po družbeno-kulturnih in literarnih razmerah na začetku stoletja, od drugega do petega pa pesnikova življenjska obdobja (1800–1821, 1821–1828, 1828–1833 in 1833–1838), na koncu so opombe.

Vprašanje je, zakaj je te tri odlomke predstavil kot svojevrstne zaokrožene dele (morda poglavja) in zakaj si je izbral prav obravnavane teme. Odlomki ne kažejo, da bi bili že deli večje celote, prej na podlagi gradiva smiselno razgrnjeni problemi, ki so se avtorju zdeli za bralce bolj zanimivi. Načrta za drugi del monografije v zapuščini ni, prav tako ne poznamo kakršnegakoli rokopisa, ki bi pomenil osnutek nadaljevanja monografije (po ustnem sporočilu urednika Izbranih spisov Darka Dolinarja kaj takega v zapuščini ni; v zapuščini ohranjeni zvezki s profesorjevimi predavanji študentom ljubljanske slavistike so po Dolinarjevem mnenju zgolj gradivo, iz katerega bi morebiti lahko nastalo nadaljevanje monografije), zato ni mogoče objavljenih treh odlomkov uvrstiti v zaželeno celoto. Videti je, da se bo treba (za zdaj?) zadovoljiti z ugotovitvijo, da so odlomki pač del predvidene celote, da se tako konceptualno kot po načinu pisanja bistveno ne razlikujejo od prvega dela monografije in »da v njih ne naletimo na kake pomembnejše spremembe temeljnega genetično determinističnega pogleda na poezijo in na ustvarjalno osebnost« (D. Dolinar, Izbrani spisi III, 314).

Vrnimo se h Kidričevim objavam, ki so bile podobne tisti v sarajevskem Pregledu. Gre za štiri sestavke (med katerimi so trije govori), in sicer *Prešeren in slovanstvo* (1945), *Prešeren in današnja problematika* (1947), *Prešeren in mi* (1947) in *Leto 1848 in Prešeren* (1948). Kljub temu da gre za priložnostne nastope, je njihova vsebina rezultat Kidričevega dolgoletnega ukvarjanja s Prešernom in njegovo poezijo ter plod spoznanja, kaj je za znanstveno obravnavanje te problematike bistveno in pomembno. Čeprav se prof. Kidrič ni izogibal biografskega ozadja, je vendar v teh razpravah (govorih) v ospredju ocena Prešernovega pesniškega dela, njegove estetske vrednosti, stopnje umetniške popolnosti, izpovedne globine, oblikovne in izrazne virtuoznosti, pomena za slovensko literaturo, kulturo in narod, skratka, v ospredju je na podlagi znanstvenega raziskovanja spoznanje

o poglobitnih značilnostih in vrednotah Prešernove poezije. Mogoče je zatrditi, da se je prof. Kidrič prav ob tem razpravljanju pokazal kot tankočuten presojevalec Prešernovih pesniških stvaritev, saj sicer ne bi mogel napisati tega, kar je v navedenih sestavkih. Pri tem je ne glede na svojo poglobitno znanstveno in literarnovedno naravnost opozoril na mnoge plasti pesnikovega opusa, ki jih samo s pozitivistično-biografsko metodo ne bi mogel razkriti. To pomeni, da je napravil korak naprej ali drugam, čeprav tega ni nadaljeval, saj mu tudi življenjska usoda ni dopustila.

Ob branju in proučevanju tega pisanja se zbuja vprašanje, ali ni prof. Kidrič podvomil v »zveličavnost« svoje znanstvene metode in v letih, o katerih je govor, skušal posegati po drugačnem obravnavanju Prešerna in njegovega dela. Morda ga je tudi to obremenjevalo pri koncipiranju in pisanju drugega dela Prešernove monografije, ki je v celoti ni nikoli napisal.

Po prvem delu monografije o Prešernu je prof. Kidrič izdal še tri samostojne publikacije, in sicer dva zvezka Zoisove korespondence (1939, 1941), »poročilo o gradivu za izdajo Korytkove korespondence in biografije« *Korytkova smrt in ostalina* (1947) in *Prešernov album 1949* (1950). Ni dvoma, da nas v prvi vrsti zanima *Prešernov album*, ki se vriva med prvi, izdani del Prešernove monografije, in drugi, nenapisani del. V prvi vrsti ne smemo prezreti stote obletnice pesnikove smrti, ki jo je slovensko prešernoslovje (in v tem okviru prof. Kidrič) hotelo čim dostojneje počastiti, obenem pa je bil to verjetno zunanji povod za nastanek Prešernovega albuma. Avtor je imel iz dotedanjega raziskovanja dovolj dobro evidentirano vsakršno (tudi slikovno) gradivo o Prešernu, zato odločitev, da se tega loti, ni bila težka. Mogoče je domnevati, da je s tem reševal svojo notranjo stisko, ker mu drugi del monografije ni nastajal hitreje oz. sploh nastajal. Tako bi lahko govorili o svojevrstnem *nadomestilu* za konec monografije. Ob znanstvenometodološki stiski ne smemo pozabiti na profesorjevo povsem človeško stisko, ki je nastajala iz zdravstvenih vzrokov in zaradi prehude obremenjenosti s predsednikovanjem SAZU. Eno z drugim nas je prikrajšalo za nadaljevanje monografije o Prešernu in nas obenem obogatilo s *Prešernovim albumom*.

Prof. Kidrič je na začetku albuma v nenaslovljenem uvodu poudaril, da so ga pri zbiranju gradiva za *Prešernov album* vodile tri želje: da predstavi »tisti zunanji Prešernov svet, ki je pomemben za njegovo biografijo in ustvarjanje; da razbremenim/ zaključne svoje objave z njegovo biografijo in komentarjem, da poudari/m/, kakšno pozornost je posvečala slovenska upodablajoča umetnost Prešernovi podobi ter osvetljevanju njegovega življenja, dela in pomena«. Pri tem je zagotovo vse pozornosti vredna »druga želja«, ki jo je mogoče razumeti kot namig, da bi svoje »zaključne objave«, ki jih je predvideval (katere so to? tudi drugi del monografije?), »razbremenil« biografskega dela in se posvetil le Prešernovi pesmi. Morda, toda vse je lahko le ugibanje.

Če pustimo ob strani slikovni del (na pomanjkljivosti glede popolnosti zbranega gradiva je profesor opozoril v uvodu), nas zlasti privlači njegov komentar, ki je sestavljen iz dveh delov: iz »seznama pomembnih sodobnikov brez slik« in iz komentarja o »krajih, listinah in sodobnikih«. Prvi seznam je »slovenski biografski leksikon« v miniaturi, izjemno bogat z biografskimi dejstvi ter literaturo in viri o posameznih osebah, Prešernovih sodobnikih, drugi del, to so razlage k posameznim slikam, je skupek vsega dotedanjega vedenja o pesnikovih osebnih dokumentih, rokopisih, publikacijah in objavah, nadalje prebivališčih in drugih stavbah ter krajih itn., to na eni strani, na drugi pa o osebah, ki so bile kakorkoli povezane s Prešernom. Tudi tu je vsako dejstvo podprto z viri in literaturo. Skratka, prof. Kidrič se je pokazal v bleščavi natančnosti in dokumentarne skrbnosti, z vrlinami kombinatorike in logičnega sklepanja, s skrupuloznostjo znanstvenika, ki hoče dejstva dognati do konca. Ni pretirana trditev, da gre za enciklopedičen pregled vsega, kar je bilo najtesneje povezano s pesnikom. (Od metode prof. Kidriča se Alfonz Gspan in Mirko Rupel kot tista, ki sta na podlagi Kidričevega gradiva dokončala album, nista oddaljila, tako da med enim in drugim delom ni bistvene razlike.)

Prešernov album je Kidričevo zadnje delo in hkrati zaokrožena podoba njegovega nagnjenja do biografike. To pomeni, da je svojo pozitivistično-biografsko literarnovedno metodo pripeljal do svojevrstnega konca, medtem ko mu nastavke drugačnosti, ki jih je nakazoval s svojimi objavami govorov, ni bilo dano nadaljevati oz. razviti v obsežnejši opus. Toda ne glede na to je več kot

pomembno svetlikanje novega na obzorju in seveda nedvomna je pomembnost za slovensko literarno vedo in prešernoslovje večine tistega, kar je nastajalo v znanstveni delavnici prof. Franceta Kidriča.

Knjižnica Franceta Kidriča v Mariboru

Komunikacijski ali sporočanijski frazem

Literatura

Ocvirk, Anton (1940). France Kidrič. Slovenski jezik 3/1-4, 1-10.

Rupel, Mirko (1940). Znanstveno delo prof. dr. Franceta Kidriča do njegove šestdesetletnice. Slovenski jezik 3/1-4, 11-19.

Petre, Fran (1975). France Kidrič v tokovih literarne zgodovine. Sodobnost 23/6, 500-509.

Dolinar, Darko (1976). Literarna umetnost v delu Franceta Kidriča. Slavistična revija 24/1, 2-3, 103-118, 267-278.

Kidrič, France (1978). Izbrani spisi I-III (Razred za filološke in literarne vede. Dela 35/I-III). Izbrane spise je uredil, napisal uvod in opombe ter dopolnil Kidričevo bibliografijo Darko Dolinar. Ljubljana: SAZU.

Koruza, Jože (1979-1980). Pomen Franceta Kidriča v slovenski literarni vedi. Jezik in slovstvo 25/7-8, 186-191.

Gregor Kocijan

UDK 821.163.6.09 Prešeren F.
UDK 82.09:929 Kidrič F.

SUMMARY

KIDRIČ's RESEARCH ON PREŠEREN AFTER PART ONE OF HIS MONOGRAPHY ON PREŠEREN (1939–1950)

Having published Part One of his monography on Prešeren in 1938 (*Prešeren 1800–1838*), France Kidrič continued his research on the poet's life and work. A number of his publications before 1938 show that his findings reach also into the period he was going to discuss in Part Two of the monography. Between 1939 and 1950 he published 35 texts: 16 on Prešeren and his contemporaries, 8 on other topics of literary history, and 11 were related to current social issues or to his responsibilities as president of the Slovene Academy of Sciences and Arts. (In *The Slovene Biographic Lexicon* he contributed 16 entries, mainly on authors from early periods). That he worked on Part Two is obvious also from the fact that he published three passages »from the manuscript for the book *Prešeren 1838–1849: Prešeren's Publican Texts* (Prešernova gostilniška publicistika, 1947), *Prešeren and the Issue of a Slovene-Language Newspaper 1838–1846* (Prešeren in vprašanje slovenskega časopisa 1838–1846, 1947), *Prešeren and Kastelic after the Autumn of 1838* (Prešeren in Kastelic izza jeseni 1838, 1950). However, nothing is known about any extensive draft of Part Two of the monography.

There are four texts that are particularly worthy of our attention; three among them are lectures or public speeches: *Prešeren and the Slavic Identity* (Prešeren in slovanstvo, 1945), *Prešeren and Today's Issues* (Prešeren in današnja problematika, 1947), and *The Year 1848 and Prešeren* (Leto 1848 in Prešeren, 1948). They are all

characterized by exact identifications of the poet's significance, profound aesthetic evaluations of his work and positioning of Prešeren among Europe's greatest poets. These texts are synthetic, very different from his papers, in which he presents thematically organized facts from the poet's life and work or from the time and environment in which he wrote.

In 1950, Kidrič published *The 1949 Prešeren Album* (Prešernov album 1949), which may be regarded as an interesting substitute for Part Two of the monography which he could not finish. In it, he presents Prešeren's entire life and work using pictorial material and documents. *The Prešeren Album* testifies to Kidrič's meticulous and systematic method of research: pictures and documents are accompanied by precious notes (which sum up the entire body of knowledge existent at the time) and a sort of a biographic lexicon of the poet's contemporaries who did not feature in the pictorial material. While Kidrič's monography remains a torso, this fact is partly made up for by *The Album*, which is a final contribution to the researcher's positivist and biographic method in exploring Prešeren's life and work. The four texts discussed in this paper, however, depart from the positivist literary history and start investigating aesthetic and artistic dimensions of Prešeren's literary body of work. They represent the beginning of a new stage in Kidrič's understanding of the poet and everything created by his genius.